

DOI: 10.5281/zenodo.10022931

„Arhiva de voci” – mijloc de cunoaștere a realităților socioculturale ale epocii

Mariana COCIERU

Rezumat:

Memoria colectivă a unui popor reprezintă suma proceselor mnemotehnice individuale, concentrate într-o mentalitate arhetipală despre realitățile obiective și lumea înconjurătoare. Pentru a avea posibilitatea în viitor de a apela la aceste procese mnemotehnice, sunt necesare eforturi considerabile pentru salvarea realităților socioculturale cotidiene. Conștientizarea acestei chestiuni în secolul al XXI-lea, a motivat organizațiile internaționale să aprobe o serie de politici, declanșate prin proiecte și programe privind identificarea, documentarea, cercetarea, definirea, tezurizarea și conservarea moștenirii culturale autentice în forma ei genuină (in situ), care au devenit un instrumentariu eficient și efectiv în păstrarea și continuitatea patrimoniului cultural național (material și imaterial). Obiectivele propuse demonstrează că patrimoniul unui popor, definit printr-un inventar de bunuri sau de valori intangibile, simbolizate prin obiecte, este raliat moștenirii culturale din perspectiva unui reper identitar. Prin urmare, și recuperarea identității unui popor se va produce prin intermediul viabilității memoriei colective salvardate.

Cuvinte-cheie:

memorie colectivă/culturală, realitate socioculturală, patrimoniu cultural, arhivă de voci, salvardare.

Abstract:

Collective memory of a nation is the sum of individual mnemonic processes reflecting the world and objecti-

ve realities, concentrated in its archetypal mentality. To be capable to use these mnemonic processes in the future, considerable efforts must be devised to preserve everyday sociocultural realities. International organizations perceived this issue in the 21st century, motivated by it, approved a series of policies, launched the projects and programs on identification, documentation, research, definition, hoarding and preservation of authentic cultural heritage in its genuine form (on site). These projects have become an efficient and effective instrument in preservation and longevity of the national cultural heritage, material and immaterial.

Keywords:

collective cultural memory, sociocultural reality, cultural heritage, voice archive, safeguarding.

Arhivele deținătoare de componente ale memoriei colective reprezintă un segment esențial al instrumentarului, prin intermediul căruia operează comisiile pentru salvarea patrimoniului cultural imaterial al țărilor lumii [3, p. 42]. Întrebarea firească care apare unui cititor neavizat ține de perceperea noțiunii de memorie colectivă și culturală. La această întrebare ne răspunde sociologul Maurice Halbwachs în lucrarea *Les cadres sociaux de la mémoire* (*Le cadre social de la memorie*), 1925, unde subliniază faptul că, la nivel psihic, memoria colectivă și culturală a unei națiuni apare ca o consecință a interacțiunii memoriei istorice cu amintirile (memoria comună). Astfel, memoria colectivă – o înlanțuire de experiențe comune, de ordin spiritual (tradiții, obiceiuri, practici, rituri etc.) și material (obiecte, artefacte, spații culturale etc.) – este percepută drept o „memorie care este împărtășită de toți membrii unei comunități” și care „se naște din procesul de socializare, fiind posibilă numai pe baza interacțiunilor dintre indivizi” [2]. Chiar dacă memoria colectivă vizează amintiri trăite și „limitate la un trecut recent (nu mai mult de o viață de om) și la membrii unei comunități particulare”, atunci cea culturală „nu transmite fapte, ci înțelesuri”, devenind astfel o continuare a celei colective.

Bunăoară, Jan Assman, analizând memoria culturală ca pe o „dimensiune

exterioară a memoriei umane”, va distinge două aspecte ale acesteia: „*cultura memoriei*” (*Erinnerungskultur*) și „*referința la trecut*” (*Vergangenheitsbezug*), adică memoria colectivă [1, p. 29-33]. Cultura memoriei presupune modalitatea prin care un popor susține o continuitate culturală privind salvagardarea tuturor noțiunilor, ideilor și informațiilor colective din generație în generație, în acest fel asigurând pentru posteritate o cale de reconstituire a identității culturale. Referirea la trecut trezește unui popor conștientizarea unității și unicității lor într-o geografie temporală și spațială, prin perceperea istorică a unui trecut comun. Înțelegem prin aceasta că pentru o memorie culturală, timpul este totuși mai vast decât o viață de om. Ar fi un timp recent, reactualizat cu fiecare generație într-un timp social nou. Istoricul Pierre Nora ne atrage atenția asupra faptului că un loc al memoriei se identifică cu orice existență tangibilă sau intangibilă, care grație factorului uman și a celui temporal obține statut de entitate simbolică a moștenirii culturale a oricărei națiuni. Altfel spus, un loc al memoriei e „acolo unde memoria se cristalizează și se ascunde și are loc într-un anumit moment istoric, într-un punct de cotitură” [4, p. 7]. Există locuri ale memoriei reprezentate de diverse „site”-uri ale memoriei (arhive, muzee, cimitire, catedrale, monumente, sanctuare), concepte și practici (ritualuri, comemorări, festivaluri, pelerinaje) și obiecte (bunuri moștenite, bunuri portabile, simboluri etc.). Un loc al memoriei, de exemplu o arhivă, devine *a lieu de mémoire* (a lieo de memoa) doar atunci când imaginația umană o investeste cu o aură simbolică [4, p. 10]. Prin urmare, salvagardarea patrimoniului cultural intangibil (a moștenirii culturale), având ca motivație primară caracterul ei ireversibil și irepetabil (adică perisabil, grație performării sale orale), va viza nemijlocit prezervarea simbolurilor memoriei colective și culturale a unui popor sub diverse aspecte și cu ajutorul mijloacelor de înregistrare contemporane epocii de dezvoltare. Inițial, culegerea fenomenelor imateriale se realiza prin consemnarea scrisă, în caiete de teren, ocazional sau la comandă, din inițiativa proprie a oamenilor de cultură. Cu trecerea timpului, apariția resurselor tehnice de tip record a făcut posibilă înregistrarea sistematică a diverselor manifestări de cultură, în acest fel inițiindu-se primele arhive sonore de *cuvânt rostit*.

În contextul menționat mai sus, ideea implementării Proiectului Național „*Arhiva de voci: interviuri cu personalități din domeniul culturii*” și creării unei arhive digitale vizuale a demarat la inițiativa și susținerea regretatului director al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova – Alexe Rău. Realizarea unei astfel de arhive a fost inspirată din practicile implementate de Biblioteca Națională a Spaniei (Biblioteca Nacional de España), amplasată în orașul Madrid (str. Paseo de Recoletos). Referințele istorice consultate subliniază că fondul de înregistrări audio ale acestei instituții cuprinde unități arhivistice cu materiale muzicale și non-muzicale, care datează începând cu anii 1938 și 1942, când, prin decrete oficiale, a fost stabilit ca fiecare persoană sau casă de discuri să depună un exemplar de produs audio în fondurile Bibliotecii Naționale, drept condiție obligatorie de recunoaștere a proprietății intelectuale.

Înregistrările audio au avut întotdeauna popularitate, constituind și un produs de consum. Însemnătatea acestora, în sens larg, acoperă necesitatea de a cunoaște realitatea socioculturală a fiecărei epoci prin aceste mărturii sonore, care demonstrează atât gusturile pentru muzică și creație populară, cât și tendințele de dezvoltare a calității sunetului înregistrat, grație unui instrumentar modern de executare a acestor performanțe. În acest fel, înregistrările audio au devenit un material eficient de investigație pentru cercetătorii sociologi, muzicologi, critici și istorici ai fenomenului cultural. Pe de altă parte, colecțiile de înregistrări non-muzicale, deși mai puține la număr, în comparație cu cele care reflectă fenomenul muzical, ne pun la dispoziție perspectiva de a cunoaște vocile unor figuri importante ale literaturii, științei, politicii, teatrului, muzicii sau ale artelor în general. Datorită acestor serii de înregistrări pot fi reconstituite unele lacune privind istoria unor fenomene sau manifestări culturale și sociale. Ele oferă și informații privind existența și activitatea companiilor fonogramice sau audiovizuale într-o perioadă istorică determinată etc.

În ultimii ani, bibliotecile lumii au cunoscut transformări spectaculoase grație noilor tehnologii din domeniul informațional. Producția digitală a documentelor sonore și utilizarea internetului a permis o avansare considerabilă și în domeniul industriilor fonogramice și audiovizuale.

În Colecția de înregistrări audio a Bibliotecii Naționale a Spaniei (constituită din 600.000 de unități obținute prin achiziții, donații și depozit legal), despre care am pomenit ca fiind modelul de inspirație pentru proiectul nostru, un loc considerabil, în comparație cu alte fonduri de documente tipărite, îl ocupă Secția *Arhiva Cuvântului Rostit* (*Spoken Word Archive – Archivo de la Palabra*), cu un obiectiv clar de a conserva vocile prezentului, care vor deveni trecut, și a le promova în viitor.

Primele achiziții (douăzeci și patru de discuri din ardezie, înregistrate între 1931-1933) au parvenit în 1950 de la *Arhiva Cuvântului Rostit* a Centrului de Studii Istorice, condusă de Menendes Pidal. În anul 1960, Ministerul Educației și a Științei a preluat ideea de a crea *Arhiva Cuvântului Rostit a Culturii Spaniole* prin compilarea înregistrărilor și publicarea unei noi colecții de treizeci de casete, cu voci originale ale figurilor remarcabile din lumea artelor, științelor și ale politicii. Argument al interesului provocat de astfel de proiecte a fost faptul că arhiva creată de Menendes Pidal a fost de două ori republicată: în 1990, colecția a fost lansată pe un disc de vinil, iar, mai târziu, în 1998, Centrul Cultural *Residencia de Estudiantes* a republicat-o sub forma unei cărți, care conține două discuri compacte cu texte descifrate și voci originale.

Arhiva Cuvântului Rostit (vorbită, de voci) a crescut în mod constant, datorită materialului primit prin intermediul Depozitului Legal (Copyright Library). Cu timpul, aceasta și-a extins volumul și semnificația prin înregistrările făcute în cadrul tuturor evenimentelor culturale organizate în Sala de ședințe a bibliotecii (recitaluri de poezie, prezentări de carte, prelegeri, mese rotunde, conferințe etc.). Aceste manifestări au început să fie documentate în mod regulat, începând cu anul 1970, ca urmare a politicii culturale a bibliotecii, condusă de Hipólito Escolar și Manuel Carrión, inițiativă care continuă și azi.

Printre cele mai importante achiziții sunt 53 de cilindri de ceară (de fonograf) făcute spre sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea, care includ înregistrări de glume și un curs de studiere la distanță a spaniolei ca limbă străină, publicat în Statele Unite în 1905. În 2006 au fost achiziționate colecții importante de discuri de vinil care conțin vocile scriitorilor spanioli-americieni: Gabriel Garcia Marquez, Ernesto Sabato, Nicolás Guillen, Pablo

Neruda etc. Actualmente, *Arhiva Cuvântului Rostit* însumează peste 20.000 documente audio non-muzicale și este împărțită în două fonduri distincte: 1) subcolecția „Înregistrări de voci” – care cuprinde publicații comerciale achiziționate prin cumpărare, donație și Depozit Legal pe diverse suporturi, de la cilindri de ceară, șelac și discuri de vinil până la dispozitivele optice din ultimii 25-30 de ani: CD-uri și DVD-uri; și 2) subcolecția „Evenimente culturale la Biblioteca Națională” – creată pentru a salvagarda și conserva memoria orală promovată în cadrul manifestărilor culturale organizate în Sala de Acte a Bibliotecii Naționale a Spaniei din 1973 și înregistrate pe bandă magnetică, de casetofon sau DAT.

În aceeași ordine de idei, secția *Audiovideoteca* a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, fondată în anul 1961, are în gestiunea sa 107.525 documente care se împart în trei colecții distincte:

1. Muzică tipărită;
2. Cărți și publicații seriale;
3. Documente audiovizuale.

Relevantă pentru crearea *Arhivei de voci* este cea de-a treia colecție, care cuprinde atât documente muzicale, cât și non-muzicale, evaluate la – 24.660 discuri de vinil, 996 casete audio, 3.322 compact discuri și 73 casete video.

O parte considerabilă a documentelor non-muzicale este constituită din înregistrări sonore din cadrul Salonului Muzical, manifestare culturală care și-a început activitatea în anul 1963, avându-l în calitate de moderator pe muzicologul Zinovie Stolear. Între 1993-2001 saloanele au fost conduse de muzicologul și compozitorul Ion Păcuraru, iar în 2001-2002 – de muzicianul Ionița Păcuraru. Din anul 2008 acesta a fost condus de compozitorul Constantin Rusnac, prof. univ., Secretar general al Comisiei Naționale a Republicii Moldova pentru UNESCO, Doctor Honoris Causa al Academiei de Științe a Moldovei. La ora actuală organizarea Salonului Muzical i-a revenit interpretei de muzică populară Veronica Văluță-Bantaș. În cadrul Salonului Muzical au fost înregistrate vocile personalităților notorii din domeniul muzicii, literaturii, cinematografiei, științei etc. Primele consemnări ale ședințelor artistice erau făcute doar prin fotografiere. Începând cu anul 1993 acestea

sunt conservate pe casete audio. Din 1994, parțial au cunoscut și înregistrări video. Abia din 2015 ideea constituirii *Arhivei de voci* a generat și documentarea video și foto obligatorie a tuturor edițiilor Salonului Muzical. După cum am menționat mai sus, în scopul inaugurării acestei secțiuni de documente non-muzicale, în vara anului 2015 a demarat și activitatea Proiectului național „Arhiva de voci: interviuri cu personalități din domeniul culturii” sub egida Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova și în colaborare cu Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, actualmente Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova. Echipa de implementare a proiectului (dr. Mariana Cocieru, cerc. șt. superior al IFRBPH, spec. super. al BNRM, operator video, coordonator și realizator al producției multimedia editate; Pavel Popa, cerc. șt. al IFRBPH, moderator (2015-2019); dr. Iulian Filip, scriitor, cerc. șt. superior al IFRBPH, moderator (2019-prezent)) și-a propus o serie de obiective necesare bunei derulări a activităților. Spre deosebire de materialele înregistrate în cadrul Salonului Muzical și al altor evenimente culturale care se desfășoară în incinta BNRM, dar nu numai, și care cuprind documente muzicale și non-muzicale, cele efectuate în cadrul interviurilor *Arhivei de voci* reprezintă narațiuni autobiografice ale protagoniștilor, înregistrate prin implicarea reperelor metodologice ale istoriei orale.

Metodologia istoriei orale contribuie în epoca digitală la compensarea golurilor create într-un anumit segment al constituirii istoriei în actualitate. Fără o istorie orală, o mare parte din istoria personală a secolelor XX și XXI, ar fi pierdută pentru istoria viitorului.

Informații despre anumite personalități intervievate pot fi găsite și consultate din resurse deja publicate sau difuzate multimedia, dar aceste tipuri de documente de cele mai multe ori neglijează experiența personală a interviuatului. Prin urmare, metodele istoriei orale ne ajută să aflăm mai multe despre sentimentele, speranțele, aspirațiile, dezamăgirile sau despre istoriile de familie și experiențele personale ale protagoniștilor intervievați, oferindu-le astfel șansa reconstituirii propriilor povești și a istoriei vieții și activităților lor în derulare. Prin aceste istorii actorii interviurilor participă la extinderea

înțelegerii trecutului trăit personal, precum și a celui trăit ca martor pasiv. Interviuurile oferă și o oportunitate de a extinde interacțiunea umană, deoarece atât cei care iau interviu, cât și cei intervievați, se reunesc într-o discuție de interes comun, în acest fel sporind potențialul social al comunicării care are menirea de a aduce satisfacție ambelor tabere. Despre rolul și importanța unor astfel de colecții sonore a menționat și publicistul român Iulius Țundrea, realizator al emisiunii „Fonoteca de Aur”, în lucrarea sa cu același titlu: „Expresie a activității de păstrător și de teaurizator de cultură a Radioului, dar și sinteză a contribuției acestei instituții la stimularea vieții spirituale, la apariția a numeroase lucrări literare, teatrale, muzicale, la dezbaterile problemelor artistice de stringentă actualitate și de larg interes public, la popularizarea patrimoniului cultural, *Fonoteca de Aur* se dovedește a fi o ipostază modernă a mijloacelor de instrucție și educație. <...> Fiecare înregistrare este și rămâne — oricâte multiplicări s-ar face în scopul răspândirii ei — un unicat, un document inconfundabil, având drept caracteristici specifice timbrul și inflexiunile glasului, adică o parte vie a însăși ființei umane” [5, p. 9].

Referindu-ne la sustenabilitatea proiectului inițiat, vom sublinia complexitatea valorică generată de mesajele personalităților din domeniul culturii și ale informatorilor de folclor, care reprezintă adevărate modele umane ce cunosc și promovează trecutul. Interviuul nu este doar o sursă autorizată de documente, ci și un prototip de abordare profundă, util pentru cercetări științifice, cu aplicații practice, în măsură să faciliteze cunoașterea complexității patrimoniului cultural.

În acest context, informațiile cuprinse în colecția digitală *Arhiva de voci* pot servi drept suport referențial valoros pentru cercetările actuale de muzicologie, coregrafie, folcloristică, etnologie, antropologie culturală, reprezentând și o memorie colectivă colectată pentru generațiile viitoare, care vor avea acces integral la colecțiile arhivate în cadrul instituțiilor de cultură și cercetare.

Prin urmare, *Arhiva de voci* pune accent pe cele mai remarcabile personalități din domeniul culturii, inclusiv pe informatorii de folclor din Republica Moldova, purtători ai adevăratelor valori ale patrimoniului cultural imaterial național, dezvăluind prin intermediul interviurilor informații

inedite, pe care le redescoperă și le valorifică prin producții media.

Înregistrările video ale interviurilor sunt însoțite de documente grafice (fotografii), scrise (articole biografice) și sunt arhivate pentru a face parte din *Arhiva de voci* a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Din iunie 2015 și până în prezent, au fost efectuate peste 80 de interviuri. În august 2016 au apărut primele rezultate ale acestui proiect în urma publicării a 10 volume pe suport optic DVD-ROM, care conțin materiale video, foto și text ce reflectă viața și activitatea următoarelor personalități: Ion Dascăl, Artist al Poporului, muzician, dirijor al Orchestrei de muzică populară „Mugurel”; Vladimir Cobasnean, Maestru în Artă, actor și regizor; Andrei Tamazlăcaru, Artist al Poporului, etnomuzicolog, interpret de muzică populară, folclorist; Ion Domenico, jurnalist; Rodica Buhnă, interpretă de muzică populară; Victor Botnaru, Maestru în Artă, muzician, instrumentist, profesor universitar; Zinaida Bolboceanu, Artist al Poporului, interpretă de muzică populară, profesor universitar; Anatol Magdâl, Maestru în Artă, coregraf, conducător artistic al Ansamblului de dans popular „Mărțișor”; Dumitru Caranda, muzician și dirijor al Orchestrei de muzică populară „Trandafir de la Moldova”; și Mihai Chiriac, Maestru în Artă, coregraf, conducător artistic al Ansamblurilor de dans popular „Lăstăreii” și „Busuiocul”. Lansarea acestei colecții de discuri a avut loc în cadrul Salonului Internațional de Carte, ed. a XXV-a, la 1 septembrie 2016. Evenimentul s-a desfășurat în Sala de conferințe „Alexe Rău” a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, fiind moderat de Pavel Popa, Maestru în Artă, membru al echipei de elaborare a respectivei colecții. În cadrul prezentării au fost invitați protagoniștii primelor 10 volume, directorii celor două instituții implicate în realizarea proiectului *Arhiva de voci*: Elena Pintilei, director al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova și dr. hab. Vasile Bahnaru, director al Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei; scriitori, critici literari, muzicieni, interpreți de folclor, bibliotecari și elevi. Obiectivul esențial al lansării a urmărit argumentarea selectării celor 10 personalități, drept modele culturale consolidate, care pot fi propuse publicului larg pentru cunoaștere și apreciere. Fiecare protagonist a subliniat în discursul său cele mai relevante momente din biografia sa, prezentând

publicului și câte un argument din creația și activitatea proprie. Primele 10 volume au constituit pentru realizatorii proiectului un rezultat considerabil și o temelie eficientă de constituire a *Arhivei de voci*, care a urmărit să invoce interesul tinerei generații pentru cultură și patrimoniu cultural intangibil, prin valorificarea narațiunilor autobiografice ale personalităților naționale (scriitori, actori, muzicieni, coregrafi, bibliotecari, pictori etc.) și a informatorilor de folclor în contemporaneitate.

În anul 2018, în cadrul proiectelor culturale finanțate de Ministerul Culturii, a fost obținută o subvenție financiară pentru realizarea acestui proiect, grație căreia a fost achiziționat aparatul tehnic pentru înregistrarea foto și video a interviurilor.

În anul 2019 a apărut o nouă colecție de DVD-uri care au cuprins interviuri cu alte 10 personalități: Mihai Cimpoi, academician, istoric și critic literar; Grigore Plămădeală, artist plastic; Iulian Filip, dr. în filologie, scriitor, dramaturg, plastician, folclorist; Maria Iliuț, interpretă de muzică populară, Artist al Poporului; Vitalie Belii, dr. în pedagogie, director al Școlii Profesionale nr. 2 din Chișinău; Tudor Colac, dr. în etnologie și filologie, folclorist, om de cultură; Grigore Botezatu, dr. în filologie, folclorist, etnolog; Ioana Căpraru, interpretă de muzică populară, Artist al Poporului; Nicolae Băieșu, dr. hab. în filologie, folclorist, etnolog; Miroslava Metleaeva, dr. în filologie, scriitor, traducător.

În anul 2021, în această colecție de interviuri au apărut încă 20 de volume cu oamenii de cultură: Serghei Ciuhrii, compozitor și dirijor, Artist al Poporului; Filimon Dimcea, coregraf; Efrosinia Sofronovici, interpretă de muzică folclorică; Nicolae Gribincea, interpret de muzică populară, Artist al Poporului; Veta Ghimpu-Munteanu, interpretă de muzică populară, Maestru în Artă; Ion Daghi, dr. în pedagogie, artist plastic; Gheorghe Mustea, academician, compozitor, dirijor, Artist al Poporului; Eugen Mamot, compozitor, dirijor, Artist al Poporului; Svetlana Badrajan, muzicolog, Maestru în Artă; Maria Mocanu, interpretă de muzică folk și muzică populară, Artist al Poporului; Aurelian Dănilă, dr. hab. în studiul artelor, critic de artă, muzicolog, diplomat; Valeriu Doicov, sculptor; Ianoș Țurcanu, poet, textier; Tamara

Ciuhrii-Moraru, dr. în filosofie; Ion Moraru, artist plastic; Andrei Mudrea, artist plastic, Maestru în Artă; Aurelian Silvestru, dr. în pedagogie, scriitor, publicist, psiholog, pedagog, director al Liceului de Creativitate și Inventică „Prometeu-Prim” din Chișinău; Ion Diviza, epigramist, redactor literar, Maestru în Artă; Nicolae Dabija, scriitor, istoric literar, om politic, membru de onoare al Academiei Române (din 2003) și membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, Om Emerit; Valeriu Turea, scriitor, jurnalist, diplomat; Larisa Turea, jurnalist, critic de teatru și film, Maestru în Artă.

Cu prilejul aniversării a 190-a a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, colecția a continuat cu o producție multimedia omagială intitulată „Biblioteca Națională a Republicii Moldova – 190 de ani de la fondare”, unde au fost inserate file importante din istoricul instituției, dar și un interviu cu directorul general Elena Pintilei despre proiectele actuale și planurile de viitor ale instituției biblioteconomice.

Cele expuse mai sus ne determină să conchidem că identitatea culturală definește lumea în care trăim, fiind totodată și un identificator al fiecărui individ în parte. Oricare dintre protagoniștii *Arhivei de voci* are o poveste de spus, iar poveștile individuale oferă o înțelegere a ceea ce înseamnă să fii o ființă umană și un participant la evenimente majore, evenimente care sunt considerate deja „istorie”. Prin intermediul istoriilor orale, experiențele itinerante, personale ale oamenilor sunt transmise generațiilor viitoare. Prin urmare, suntem pe deplin motivați să credem că actualul proiect cultural are o rezonanță esențială, atât pentru istorie, cât și pentru societate, deoarece dezvăluie trăsăturile definitorii ale oamenilor de cultură, realitățile socioculturale trăite, precum și respectul protagoniștilor pentru patrimoniul și poporul căruia îi aparțin.

Referințe bibliografice:

1. ASSMANN, Jan. *Das kulturelle Gedächtnis : Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen*. Auflage: Verlag C. H. Beck, 2007. 344 p. ISBN 978-3-406-56846-6.

2. BOJOGA, George. *Despre istoria memoriei*, 14 aprilie, 2011. Mod de acces: <https://georgebojoaga.wordpress.com/2011/04/14/11/> (vizitat la 29.04.2023).
3. CAVRUC, Valeriu; POSTICĂ, Gheorghe. *Salvgardarea Patrimoniului Cultural Național al Republicii Moldova*. In: *Akadememos*, 2010, nr. 2(17), pp. 38-43.
4. NORA, Pierre. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. In: *Representations, Special Issue: Memory and Counter-Memory*. 1989, nr. 26, pp. 7-25.
5. ȚUNDREA, Iulius. *Fonoteca de Aur. Un muzeu al culturii române*. București: Editura Eminescu, 1982. 232 p.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P. Hasdeu” al USM.